

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

İLK DÖNEM TASAVVUFUNDA
EHL-İ KİTÂB KAYNAKLI RİVÂYETLER

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Dilek CİRASUN

BURSA 2022

cömertliğiyle tanınan bir peygamber olmasına ve olayın bu minvalde gelişmesine binâen cömertlik başlığı altında söz konusu rivâyete yer verdiği söylenebilir.

7. Rahmet-Mârifet

Abdullah b. Mübârek *Kitâbü'z-zühd* adlı eserinde “Allah’ın Rahmeti” başlığı altında Allah’ı zikretmekle ilgili hadisler arasında şu rivâyete yer vermektedir: “*Abdullah b. Selâm şöyle demiştir: Mûsâ (as) Allah’a: ‘Ya Rabbi! Sana layık olan şükür nasıldır?’ deyince Allah: Ey Mûsâ! Dilin beni zikretmekten dolayı hep ıslak olsun’ buyurdu.*” Abdullah b. Mübârek’in bu rivâyeti İsrâiliyat’a dair haberler nakletmekle meşhur olan Abdullah b. Selâm’dan nakletmiş olması¹⁴⁷ burada ele alınan konuyla irtibatı açısından dikkate değerdir.

Hakîm et-Tirmizî bahsi geçen rivâyeti *Nevâdirü'l-usûl* isimli eserinde “Allah’ı Bilmenin / Mârifetin Ahlâkı” başlığı altında başkaca birkaç İsrâilî rivâyetle birlikte kullanır. Burada Tirmizî vakarı “imanın tacı” olarak tanımlar ve tâbiünden Zeyd b. Eslem’in (ö. 136/754) “*Nur hak üzere, iman vakar üzeredir*” sözünü aktarır. Ardından Tirmizî bahsi geçen şu rivâyete yer verir: “*Dâvûd (as) şöyle dedi: ‘İlahi! Bana kendisiyle senin vakarını elde edeceğim ameli göster.’ Bunun üzerine Allah ona şöyle vahyetti: ‘Ey Dâvûd! Müminleri benim rızâm için sev. Dilin benim zikrimle ıslanmaya devam etsin (daima beni zikret) ve adeta beni görüyormuşsun gibi bana amel et!’*”¹⁴⁸ Tirmizî’nin kullandığı rivâyette zikri geçen peygamberin adının ve metnin muhtevasının Abdullah b. Mübârek’in eserinde yer verdiği rivâyettekinden farklı olduğu vurgulanmalıdır.

Yukarıda zikredilen rivâyetin bir benzeri meşhur muhaddis Ebû İsâ et-Tirmizî’nin (ö. 279/892) kaleme aldığı *el-Câmi‘u’s-sahîh*’in dua bölümünde Allah’ı zikretmenin faziletiyle ilgili olarak yer verdiği hadiste şu şekilde geçmektedir: “*Bir kimse: ‘Ey Allah’ın Rasûlü! İslâm’ın vazifeleri çoğaldı, nâfile ibâdetleri bana ağır geliyor. Bana kendisini devamlı yapabileceğim bir şey söyle!’ dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: ‘Dilin Allah’ın zikriyle daima nemli olsun’ buyurdu.*”¹⁴⁹ Bu örnekte de olduğu üzere Ehl-i kitâb kaynaklı rivâyetlerde önceki peygamberlere atfedilen sözlerin anlam itibariyle benzerlerini Hz. Peygamber’in meşhur hadislerinde de bulmak mümkündür.

¹⁴⁷ Abdullah b. Mübârek, *Kitâbü'z-zühd ve'r-rekâ'ik*, s. 330.

¹⁴⁸ Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdirü'l-usûl fî ma'rîfeti ahbâri'r-Rasûl*, 258. Asl.

¹⁴⁹ Tirmizî, “Dua”, 49; İbn Mâce, “Edep”, 53.

8. Tevekkül-Kanaat

Ebû Tâlib el-Mekkî *Kûtü'l-kulûb*'un tevekkül başlığı altında rızık elde etme noktasında Allah'a tevekkül edilmesi gerektiğine dair görüşünü âyet ve hadislerden deliller getirerek temellendirir. Mekkî bunların ardından Kur'ân'da da zikredilen Hızır'ın (as) Hz. Mûsâ'ya rehberlik etmesine benzer bir şekilde ikili arasında geçen şu anektoda yer verir: “*Bize nakledildiğine göre Hz. Mûsâ ile Hızır bir araya geldikleri sırada Mûsâ (as) Hızır'dan (as) daha çok acıkmıştı. Bunun üzerine biri Hızır'a (as) kızartılmış şekilde, diğeri Hz. Mûsâ'ya çiğ olarak iki geyik düştü. Hızır (as) Hz. Mûsâ'ya: 'Kalk Ey Mûsâ! Rızıkından kendi payına dert ettiğin şeyi al ve onun için (kızartmakla) uğraş' dedi. Böylece Hızır (as) ona şunu öğretti: 'Ben tevekkül ettim ve yetindim. Sen ise rızıkını dert edindin ve çabaladın.'* Başka bir rivâyette Hz. Mûsâ, Hızır'a (as): ‘*Bu nasıl oluyor? Sana gelen yarısı kızartılmış, bana gelen diğer yarısı çiğdir.*’ Hızır (as): ‘*Benim bu dünyadan bir emelim kalmadı*’ dedi.”¹⁵⁰

Kuşeyrî yukarıda bahsi geçen rivâyeti *er-Risâle*'de kanaat başlığı altında çok kısa bir şekilde nakleder. Burada o, konuyla ilgili olarak âyetlere, hadislere ve meşhur isimlerin sözlerine de ayrıca yer verir. Kuşeyrî bu hususta Kehf sûresinin 77. âyetinde zikredilen Hz. Mûsâ'nın: “*İsteseydin bu işe karşılık ücret alabilirdin*” sözüne karşılık Hızır'ın (as): “*İşte bu seninle benim aramdaki farktır*” demesine binâen şu rivâyeti aktarır: “*Nakledilir ki: Mûsâ bu sözü söyleyince: her ikisi de açken Hz. Mûsâ ile Hızır'ın (as) önünde bir geyik belirdi. Geyiğin Hz. Mûsâ tarafı kızartılmış değilken, Hızır (as) tarafı kızartılmıştı.*”¹⁵¹ Kuşeyrî söz konusu rivâyet üzerine herhangi bir açıklama yapmamaktadır.

9. Yakîn

Abdullah b. Mübârek *Kitâbü'z-zühhd* adlı eserinin 11. bölümünde Ubeydullah b. Ebî Ca'fer'den gelen şu rivâyete yer verir: “*Meryem oğlu İsa'ya (as): Ey Allah'ın ruhu ve kelimesi! Fitne bakımından insanların en şiddetli olanı kimdir? Diye sorulunca o şöyle dedi: Âlimin zellesidir. Eğer âlim zelle yaparsa onun bu zellesi ile birçok âlem (insanlar) zelleye düşer.*”¹⁵² Müellif bu bölüme başlıklandırma yapmamıştır.

¹⁵⁰ Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtü'l-kulûb*, s. 919.

¹⁵¹ Abdülkerîm el-Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 406.

¹⁵² Abdullah b. Mübârek, *Kitâbü'z-zühhd ve'r-rekâ'ik*, s. 520.

Kütü'l-kulûb'un ilim başlığı altında sözü edilen rivâyete yer veren Ebû Tâlib el-Mekkî ise burada yakîn ve mârifet kavramlarını tanımlar. Ona göre ilimler çok çeşitli olduğu halde bunları akıl ve zihin yoluyla herkesin öğrenmesi mümkünken yakîn ve mârifeti ancak belirli bir seviyeye gelmiş mümin kimseler elde edebilir. Mârifet ve yakîne dair bu kanaatini âyet ve hadislerle destekleme yoluna giden Mekkî burada şu rivâyeti nakleder: “İsa’dan (as) rivâyet edilen bir haberde kendisine: ‘İnsanların en çok fitneye sebep olanı kimdir?’ diye sorulunca şöyle demiştir: ‘Hata eden âlimdir. Çünkü âlim hata edince bütün insanlar hataya düşer.’” Mekkî bu rivâyetin hemen ardından aynı manada bir hadisin mevcut olduğunu belirterek buna eserinde yer verir: “Ümmetim için korktuğum şeylerden birisi de; âlimin sürçmesi ve münafığın Kur’ân hakkında mücadeleye girmesidir.”¹⁵³

---

¹⁵³ Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-kulûb*, s. 477.

SONUÇ

Müslümanlar açısından İslâm Allah'ın insanlığa gönderdiği son dindir. İslâm'dan önceki peygamberlere vahyedilen dinlerin zaman içerisinde tahrif edilmiş oldukları bilinmekle birlikte İslâm itikadına göre köken itibarıyla vahye dayalı olmaları sebebiyle bu dinlerin peygamberlerine ve kitaplarına iman etmek gerekmektedir. Buna ilaveten Kur'ân ve sünnetin Ehl-i kitâb'a yönelik müspet tavrından dolayı kutsal kitaplarında yer verilen bilgilerin İslâm'ın iki ana kaynağıyla çelişmediği ve bâtil oldukları ispat edilmediği müddetçe inkârları mümkün değildir. Buradan hareketle İslâm düşüncesinin teşekkül evresinden itibaren İslâm'ın temel kaynakları olan Kur'ân'ı ve hadisleri en doğru şekilde anlama çabası içerisinde olan âlimler ihtiyaç hissettikleri zamanlarda Ehl-i kitâb menşeli rivâyetlere müracaat etmişler ve belli konulara dair görüşlerini şekillendirme noktasında bunlar arasında işe yarar olduğunu düşündüklerinden faydalanmışlardır. Bu durum tedvin döneminde özellikle tefsir ve hadis alanında üretilen çalışmalarla başlamış olsa da zaman içerisinde sûfîler de bu uygulamayı benimsemişler ve ilk dönemden itibaren kaleme aldıkları muhtelif eserlerde ilgili rivâyetlere yer vermişlerdir. Oldukça erken dönemlerde başlayan bu uygulama karşısında herhangi bir itirazın varlığına dair şimdilik ortada bir kayıt mevcut değildir. Bu durum onların bu doğrultudaki tasarruflarının mensubu buldukları muhitler tarafından yadırganmadığına işaret etmektedir.

Öte yandan tedvin dönemiyle birlikte dinî-tasavvufî eserlere girmeye başlayan Ehl-i kitâb kaynaklı rivâyetlerin kullanım sebeplerinin amaca göre farklılaştığı anlaşılmaktadır. Özellikle tefsir alanında eser kaleme alan müelliflerin Kur'ân âyetlerini tek tek tefsir etme istekleri ile detayları zikredilmeyen ve müphem kalan kısımların daha anlaşılır hale gelmesini sağlama arzusu onları Ehl-i kitâb kaynaklı rivâyetlere yöneltmiş gibi gözükmektedir. Sûfîler de bu ve benzeri gerekçelerle ilgili rivâyetlere müracaat etmişlerdir. Bununla birlikte onların asıl amaçlarının ilgili âyetlerde müphem kalan kısımların açıklığa kavuşturulmasından ziyade ele aldıkları mesele bağlamındaki görüşlerine delil olabilecek örnekler sunmak ve içeriği zenginleştirerek akılda kalıcılığını artırmak olduğu söylenebilir. Bütün bu hususların yöneldiği asıl hedef ise zikredilen rivâyetler yoluyla ibret alınmasını sağlayarak muhatapta ahlâkî anlamda dönüşümü gerçekleştirmektir.

Meselenin bir diğer boyutu ise ilgili rivâyetleri kullanım sıklığıyla alâkalıdır. Bu aşamada sûfiler ele aldıkları konuyu aydınlatma ve kendi hedefleri itibariyle örneklik teşkil etme yönüyle Kur’ân ve sünnette yeterli verinin mevcut olduğuna kanaat getirdikleri zamanlarda Ehl-i kitâb kaynaklı rivâyetlere çok daha sınırlı şekilde yer vermişlerdir. Bu durumla bağlantılı olarak özellikle Gazzâlî öncesi dönemde kaleme alınan tasavvuf klasiklerinin müelliflerinin Ehl-i kitâb kaynaklı rivâyetler karşısında sahabe ve tâbiînin benimsediğine benzer bir yaklaşıma sahip oldukları söylenebilir. Bu itibarla söz konusu rivâyetlerin kullanıldığı bağlamların doğrudan dinin temel ilkeleriyle alâkalı olmayıp bunlar üzerine hüküm inşâ edilmesi gibi bir durumdan da bahsetmek mümkün değildir. Bunun yanında Ehl-i kitâb kaynaklı rivâyetlerin birçoğunun içeriğine yakın muhtevaya sahip olan hadislerin mevcudiyeti bunların sûfiler tarafından kullanımına zemin hazırlamıştır demek mümkün gözükmemektedir. Ehl-i kitâb menşeli rivâyetlere tasavvuf klasiklerinde yer verilmeden önce hadis literatürünün öncü metinleri şeklinde nitelendirilmesi mümkün olan ve genel olarak “Kitâbü’z-zühdlar” adıyla anılan metinler içerisinde bunlar nakledilmeye başlamıştı. Bu durum sûfilerin bahis konusu nakilleri kullanımlarını kolaylaştırmış olmalıdır. Bu bakımdan zâhid kimliklerinin yanı sıra çoğunun muhaddis veya fakih oldukları bilinen müelliflerin zühde dair kaleme aldıkları eserlerinde Ehl-i kitâb kaynaklı rivâyetleri kullanmaları ilk dönem tasavvuf kaynakları çerçevesinde bu rivâyetlerin kullanımının sadece sûfilere özgü olmadığını göstermesi açısından da ayrıca önemlidir.

Diğer yandan Gazzâlî öncesi dönem zühd literatürüne dâhil olan kaynaklarda ve tasavvufun klasik metinleri olarak kabul edilen eserlerde Ehl-i kitâb kaynaklı rivâyetlerin yoğun olarak kullanıldığı konuların başında zühd ve ahlâk ile ilgili meseleler gelmektedir. Zühd ve ahlâk vurgusunun geçmiş peygamberler ve ümmetlerinde ortak olması nedeniyle sûfilerin de bu sebeple onlara dair anlatıları kullanmakta bir sakınca görmediklerini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- ADAM Baki, “Kur’ân’ın Anlaşılmasında Tevrat’ın Rolü”, *İslâmî Araştırmalar*, C. 9, Sayı:1-2-3-4, 1996, ss. 167-176.
- AFÎFÎ Ebu’l-Alâ, *et-Tasavvuf: es-Sevretü’r-rûhiyye fi’l-İslâm*, Beyrut: Dârü’s-Şa‘b.
- AKINCI Adem, “Kur’ân’daki Kıssalar ve Din Öğretimindeki Yeri”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 13, Ocak-Haziran 2004, ss. 42-64.
- ATEŞ Süleyman, *Zühdden Tasavvufa*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 2020.
- ATMACA Veli, “Hadiste İsrâiliyat’a Bakış (1)”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, 1996, ss. 359-387.
- AYDEMİR Abdullah, *Tefsirde İsrâiliyyât*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, 1974.
- BAŞER Hacı Bayram, *Şeriat ve Hakikat Tasavvufun Teşekkül Süreci*, İstanbul: Klasik, 1. b, 2017.
- el-BEYHAKÎ Ahmed b. Hüseyin, *ez-Zühdü’l-kebîr*, Beyrut: Dâru’l-cenân, 1987.
- BÜYÜK Enes, “Tefsirde İsrâiliyat’a Dair Bazı Tespit ve İddiaların Değerlendirilmesi = The Criticism of Some Evaluation and Assertion About İsrâ’iliyyat in Tafsir”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi = Cumhuriyet Theology Journal [Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi]*, C. 23, S. 2, 2019, ss. 765-785.
- CRAGG Albert Kenneth, *Jesus and the Muslim: An Exploration*, London: Allen & Unwin.
- el-CERRÂH Veki‘ b., *Kitâbü’z-zühd*, thk. Abdurrahmân Abdulcebbar el-Ferîvâî, Medine: Mektebetü’l-d-Dâr, 1. b., 1984.
- CERRAHOĞLU İsmail, *Tefsir Usulü*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1974.

....., *Tefsir Tarihi*, Ankara: Fecr Yayınevi, C. 1-2, 1996.

ÇAĞRICI Mustafa, “Şükür”, *DİA*, İstanbul: İSAM, 2010, C. 39, ss. 259-261.

ÇİFT Salih, *Hakîm et-Tirmizî ve Tasavvuf Anlayışı*, 1. b., İstanbul: İnsan Yayınları, 2008.

....., *Tasavvufta Sevgi ve Ümit Yolu: Yahyâ b. Muâz er-Râzî*, 1. b., Bursa: Sır Yayıncılık, 2011.

DÖNER Ertuğrul, *Tefsirde İsrâiliyyât'ın Bilgi ve Kaynak Değeri*, (Doktora Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

DURMUŞ İsmail, “İstişhad”, *DİA*, İstanbul: İSAM, 2001, C. 23, ss. 396-397.

FRAGER Robert, *Tasavvuf Psikolojisinde Gelişim Denge ve Uyum Kalp, Nefs ve Ruh*, çev. İbrahim Kapaklıkaya, İstanbul: Sufi Kitap, 5. b, 2021.

GEDİK Fatma, *Sehl b. Abdullah et-Tüsterî ve Tasavvufî Görüşleri*, (Doktora Tezi), Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

İBNÜ'L-CEVZÎ Ebü'l-Ferec, *Âdâbü'l-Hasan-ı Basrî ve Zühdhü ve Mevâizühu*, thk. Süleyman b. Müslim el-Harş, Dimeşk: Dârü'n-Nevâdir, 3. b., 2008.

İMAMOĞLU Lütfü, “Ebû Dâvûd ve Süneni”, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

KANDEMİR M. Yaşar, “Ahmed b. Hanbel”, *DİA*, İstanbul: İSAM, 1989, C. 2, ss. 75-80.

....., “Ebû Dâvûd es-Sicistânî”, *DİA*, İstanbul: İSAM, 1994, C. 10, ss. 119-121.

KARACABEY Salih, “İsrâiliyyât'ı Belirleme Kriterleri Çerçevesinde İlahî Mesajın Birliği Meselesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003, C. 12, S. 1, s. 71-104.

KARASAKAL Şaban, *İsrâiliyyât'ın Tefsire Girişi*, (Yüksek Lisans Tezi), Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

KARTAL Abdullah, “Tasavvufun Bir İlim Olarak İnşâ Süreci: Şer'î ve Metafizik Bir İlim Olarak Tasavvuf”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 2, 2015, ss. 149-175.

- KAYA Remzi, “Ehl-i kitâb”, *DİA*, İstanbul: İSAM, 1994, C. 10, ss. 516-519.
- el-KUŞEYRÎ Abdülkerîm, *er- Risâle*: thk. Enes Muhammed Adnan eş-Şerfavî, Beyrut: Dâru'l-Minhâc, 2018.
- ....., *Letâ'ifu'l-işârât*, çev. Mehmet Yalar, *Letâ'ifu'l-işârât Kuşeyrî Tefsiri*, 1. b., İstanbul: İlkharf Yayınları, 2012.
- KUZUDİŞLİ Ali, “İsrâiliyat Hadis Rivâyetleri Arasına Nasıl Karıştı?”, *İsrâiliyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, S. 1, 2017, ss. 25-53.
- el-KÛFÎ Hennâd b. Serî, *Kitâbü'z-zühd*, thk. Abdurrahmân Abdulcebbâr el-Ferîvâî, Kuveyt: Dâru'l-hulefâi lil-kütübi'l-İslâmiyye, 1. b., 1985.
- KÖKTAŞ Yavuz, *İlk Dönem Süfileri ve Hadis: Hakîm et-Tirmizî Örneği*, 1. b., İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2010.
- LEİRVİK Oddbjørn, *Images of Jesus in Islam*, New York: Continuum, 2nd. edition, 2010.
- MEKKÎ Ebû Tâlib, *Kûtü'l-kulûb*, thk. Mahmud İbrahim Muhammed er-Rıdvânî, Kahire, 2001.
- ....., *Kûtü'l-kulûb*, çev. Dilaver Selvi vd., *Kalplerin Azığı*, İstanbul: Semerkand Yayıncılık, 2004.
- el- MUHÂSİBÎ Haris, *er-Ri'âye*, thk. Abdülkadir Ahmed Ata, Beyrut: Daru'l Kütübü'l İlmiyye.
- MÜBÂREK Abdullah b., *Kitabü'z-zühd ve'r-rekâ'ik*, thk. Habîburrahman el-'Azamî, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye.
- NEDİM Abdulhay, *Kur'ân Yorumunda İsrâiliyat'ın Arka Planı*, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- en-NESEFÎ Mekhûl b. Fazl, *Lü'lü'yyat fi'z-zühd ve'l-edeb*, Kastamonu Halk Kütüphanesi 3038.

- HAMMÂD Nuaym b., *ez-Ziyâdât* (Abdullah b. Mübârek, *Kitabü 'z-zühd ve 'r-rekâ'ik*, thk. Habîburrahman el-'Azamî, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye) içinde. s. 1-132.
- HANBEL Ahmed b., *Kitâbü 'z-zühd*, thk. Muhammed Celâl Şeref, Beyrût: Dâru'n-Nahzati'l-Arabiyye, 1981.
- HATİBOĞLU İbrahim, "İsrâiliyat", *DİA*, İstanbul: İSAM, 2001, C. 23, ss. 195-199.
- HIDIR Özcan, "'Agrapha' Literatürü ve Zühd Hadisleri-İncil (Kanonik-Apokrif) İlişkisi", *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 7, 2019, ss. 141-186.
- HÜCVÎRÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Osman b. Ebî Ali el-Cüllabî, *Keşfü'l-mahcûb*, haz. Süleyman Uludağ, 6. b., İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.
- OKUMUŞLAR Muhiddin, "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikaye", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi]*, S. 21, 2006, ss. 237-252.
- ÖZAFŞAR Mehmet Emin, "Vekî' b. el-Cerrâh", *DİA*, İstanbul: İSAM, 2013, C. 43, ss. 8-9.
- ÖZDEMİR Veysel, "İsrâiliyat Türü Rivâyetlerin Hükümünü Belirleme Açısından 've Haddisû an Beni İsrâile ve la Harace ...' Hadisi Hakkında Bir Değerlendirme", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 13, S. 2, 2008, ss. 307-325.
- ÖZTÜRK Mustafa, "Kur'ân Kıssaları Bağlamında İsrâiliyat Meselesine Farklı Bir Yaklaşım", *İslâmî İlimler Dergisi*, C. 9, S. 1, 2014, ss. 11-68.
- ....., "Sehl et-Tüsterî", *DİA*, İstanbul: İSAM, 2009, C. 36, ss. 321-323.
- SAKLAN Bilal, "Kutü'l-kulûb", *DİA*, Ankara, 2002, C. 26, ss. 501-502.
- es-SİCİSTÂNÎ Ebû Dâvûd, *Kitâbü 'z-zühd*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim, Ebû Bilâl Ğanîm, Kahire: Dâru'l-mişkât li'n-neşr ve't-tevzi', 1993.

- es-SÜLEMÎ Ebû Abdîrrahman, *Tabakatü's-sufiyye*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Beyrut: Daru'l Kütübi'l İlmîyye, 2003.
- ŞENGÜL İdris, "Kur'ân Kıssalarının Tarihi Değeri", *Diyanet İlmî Dergi*, C. 32, S. 4, 1996, ss. 63-91.
- et-TİRMİZÎ Hakîm, *Kitâbü'l-fürûk ve menu't-terâdüf*, thk. Muhammed İbrahim el-Cuyûşî, Kahire, 1998.
- ....., *Kitâbü'l-Menhiyyât*, thk. Muhammed Osman el-Huş, Kahire, 1985.
- ....., *Nevâdirü'l-usûl fi ma'rifeti ahbâri'r-Rasûl*, thk. Abdurrahman Umeyr, Beyrut, 1992.
- et-TÛSÎ Serrâc, *Kitâbü'l-Lüma'*, thk. Kamil Mustafa el-Hindavi, Dâru'l Kütübi'l İlmîyye, 1971.
- et-TÛSTERÎ Sehl b. Abdullah, *Tefsîru'l-Kur'ân'il-Azîm*, thk. Taha Abdurrauf Sa'd, Hasan Muhammed Ali, Kahire: Dâru'l-Harem li't-Türâs, 2004.
- TOTTOLÎ Roberto, "İslâmî Literatürde İsrâiliyyât Teriminin Kökeni ve Kullanımı", çev. Mesut Kaya, *Marife: Dinî Araştırmalar Dergisi*, S. 2, 2010, ss. 201-215.
- ULU Arif, "Tâbiîn", *DİA*, İstanbul: İSAM, 2010, C. 39, s. 328-330.
- ULUDAĞ Süleyman, "Hücvîrî", *DİA*, İstanbul: İSAM, 1998, C. 18, ss. 458-460.
- ....., "Rızâ", *DİA*, İstanbul: İSAM, 2008, C. 35, ss. 56-57.
- UZUN Nihat, "Sahabenin İsrâiliyat'a Bakışı", *KTÜİFD*, C. 2, S. 1, 2015, ss. 7-39.
- ÜZÜM İlyas, "Nesefî, Fazl b. Mekhûl", *DİA*, İstanbul: İSAM, 2006, C. 32, ss. 570-571.
- YILMAZ Macit, *İslâm Ahlâk Eğitiminde Kur'ân Kıssaları*, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- YILDIRIM Ahmet, "Hadis Edebiyatında Zühd Literatürü ve Zühdle İlgili Rivâyetlerin İncelenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 20, 2008, ss. 119-138.

ZAMUR Hüseyin, “İsrâiliyyât’ın Tarihi Arka Planı”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research*, C. 12, S. 1, 2020, ss. 89-121.

ZEHV Muhammed Ebû, *el-Hadis ve'l-Muhaddisûn*, Beyrut, 2. b., 1984.